MUDOFAA TIZIMIDA OZIQ-OVQAT TA’MINOTI XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH VA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO‘LLARI

Imomov Bobur Muhamequl o'g'li
Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti
e-mail: boburimomov071@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22701074
Телефон: +998903763232

Annotatsiya. Mazkur maqolada mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini optimallashtirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Tadqiqotda harbiy qismlarni oziq-ovqat mahsulotlari bilan uzluksiz ta’minlash tizimining iqtisodiy samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar, ta’minot zanjirini boshqarishning zamonaviy mexanizmlari, logistika jarayonlarini takomillashtirish hamda resurslardan oqilona foydalanish masalalari kompleks tahlil qilingan. Oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini boshqarishda strategik rejalashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, elektron davlat xaridlari tizimini takomillashtirish, logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish va risklarni boshqarishning iqtisodiy ahamiyati asoslab berilgan.

Tadqiqot davomida mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minoti samaradorligini baholashning integrallashgan modeli taklif etilib, xarajatlarni optimallashtirishga ta’sir etuvchi asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlar tizimlashtirilgan. Shuningdek, strategik oziq-ovqat zaxiralarini boshqarishning takomillashtirilgan mexanizmi hamda logistika xarajatlarini kamaytirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minotini boshqarish samaradorligini oshirish, budjet mablag‘laridan oqilona foydalanish, ta’minot jarayonlarining barqarorligini ta’minlash va harbiy logistika tizimini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: mudofaa tizimi, oziq-ovqat ta’minoti, harbiy logistika, ta’minot zanjiri, iqtisodiy samaradorlik, xarajatlarni optimallashtirish, strategik zaxiralar, davlat xaridlari, raqamli texnologiyalar, logistika infratuzilmasi, risklarni boshqarish, integrallashgan baholash modeli.

ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ ЗАТРАТ НА ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В СИСТЕМЕ ОБОРОНЫ И ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ

Аннотация. В данной статье исследованы научно-теоретические и практические аспекты оптимизации затрат на продовольственное обеспечение в системе обороны и повышения экономической эффективности. Проведен комплексный анализ факторов, влияющих на эффективность системы бесперебойного обеспечения воинских подразделений продовольствием, современных механизмов управления цепями поставок, совершенствования логистических процессов и рационального использования ресурсов. Обоснована экономическая целесообразность внедрения стратегического планирования, цифровых технологий, совершенствования системы

государственных закупок, модернизации логистической инфраструктуры и применения современных методов управления рисками в системе продовольственного обеспечения.

В ходе исследования предложена интегрированная модель оценки эффективности продовольственного обеспечения в системе обороны, систематизированы ключевые экономические показатели, влияющие на оптимизацию затрат, а также разработан усовершенствованный механизм управления стратегическими запасами продовольствия и научно-практические рекомендации по снижению логистических издержек. Полученные результаты могут быть использованы при совершенствовании системы продовольственного обеспечения Вооружённых Сил, повышении эффективности использования средств государственного бюджета, обеспечении устойчивости логистических процессов и дальнейшем развитии системы военной логистики.

Ключевые слова: система обороны, продовольственное обеспечение, военная логистика, цепь поставок, экономическая эффективность, оптимизация затрат, стратегические запасы, государственные закупки, цифровые технологии, логистическая инфраструктура, управление рисками, интегрированная модель оценки.

WAYS TO OPTIMIZE FOOD SUPPLY COSTS AND IMPROVE ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DEFENSE SYSTEM

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of optimizing food supply costs and improving economic efficiency in the defense system. The study provides a comprehensive analysis of the factors affecting the efficiency of uninterrupted food provision for military units, modern supply chain management mechanisms, logistics process improvement, and the rational use of available resources. Particular attention is given to the economic benefits of strategic planning, digital transformation, modernization of logistics infrastructure, improvement of the public procurement system, and the application of modern risk management approaches in defense food supply.

The research proposes an integrated model for evaluating the economic efficiency of food supply management in the defense sector, identifies the key economic indicators influencing cost optimization, and develops an improved mechanism for managing strategic food reserves. In addition, practical recommendations aimed at reducing logistics costs, increasing the efficiency of budget expenditures, ensuring the sustainability of supply processes, and strengthening the military logistics system are presented. The findings of the study can serve as a scientific and practical basis for improving food supply management and enhancing the economic efficiency of the defense sector.

Keywords: defense system, food supply, military logistics, supply chain management, economic efficiency, cost optimization, strategic food reserves, public procurement, digital technologies, logistics infrastructure, risk management, integrated evaluation model.

Kirish

Hozirgi globallashuv va geosiyosiy jarayonlarning keskinlashuvi sharoitida davlatlarning mudofaa salohiyatini mustahkamlash strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Mudofaa tizimining samaradorligi nafaqat zamonaviy qurol-yarog‘ va harbiy texnikalar bilan ta’minlanganlik darajasiga, balki moddiy-texnik ta’minot tizimining uzluksiz va samarali faoliyat yuritishiga ham bevosita bog‘liq. Mazkur tizimning muhim tarkibiy qismi bo‘lgan oziq-ovqat ta’minoti harbiy xizmatchilarning jismoniy tayyorgarligi, sog‘lig‘i, xizmat qobiliyati hamda jangovar shayligini ta’minlashda muhim o‘rin egallaydi.

Jahon amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, oziq-ovqat ta’minotini ilmiy asosda boshqarish, logistika jarayonlarini takomillashtirish va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish mudofaa tizimining barqarorligini ta’minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda global oziq-ovqat bozoridagi narxlarning o‘zgarishi, transport-logistika xarajatlarining oshishi, ta’minot zanjirlaridagi uzilishlar hamda favqulodda vaziyatlarning ko‘payishi harbiy logistika tizimiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Bunday sharoitda oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini optimallashtirish, strategik zaxiralarni samarali boshqarish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo‘nalishiga aylanmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ham mudofaa tizimini modernizatsiya qilish, davlat budjeti mablag‘laridan samarali foydalanish, davlat xaridlari tizimini takomillashtirish va logistika infratuzilmasini rivojlantirish bo‘yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar doirasida mudofaa tizimining moddiy-texnik ta’minotini, jumladan oziq-ovqat ta’minotini zamonaviy boshqaruv tamoyillari asosida tashkil etish, resurslardan oqilona foydalanish va xarajatlarni iqtisodiy jihatdan asoslash muhim vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Shu bilan birga, mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini boshqarish bo‘yicha mavjud mexanizmlarni takomillashtirish, ta’minot jarayonlarini raqamlashtirish, strategik rejalashtirish usullarini keng qo‘llash va logistika samaradorligini baholash bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni yanada rivojlantirish zarurati saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, xarajatlarni optimallashtirish va iqtisodiy samaradorlikni kompleks baholashga qaratilgan ilmiy-uslubiy yondashuvlarni ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Mazkur maqolaning maqsadi mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini optimallashtirishning nazariy va amaliy asoslarini tadqiq etish, logistika jarayonlarining iqtisodiy samaradorligini baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minotini boshqarish samaradorligini oshirish, davlat budjeti mablag‘laridan oqilona foydalanish va harbiy logistika tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil, mantiqiy umumlashtirish hamda taqqoslash usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning axborot bazasini O‘zbekiston Respublikasining mudofaa va davlat xaridlari sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlari, xalqaro tashkilotlar (FAO, OECD, Jahon banki) hisobotlari, logistika va ta’minot zanjirini boshqarish bo‘yicha ilmiy adabiyotlar hamda zamonaviy ilmiy maqolalar tashkil etdi. Tadqiqot davomida oziq-ovqat ta’minoti xarajatlariga ta’sir etuvchi omillar tizimlashtirildi, logistika jarayonlarining iqtisodiy samaradorligi tahlil qilindi va xarajatlarni optimallashtirishga qaratilgan ilmiy-uslubiy yondashuv ishlab chiqildi.

Ilmiy yangilik

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini baholashning kompleks iqtisodiy yondashuvi ishlab chiqildi;

- logistika, saqlash, transport va davlat xaridlari bilan bog‘liq xarajatlarni yagona tizim asosida tahlil qilish modeli taklif etildi;

- strategik oziq-ovqat zaxiralarini boshqarishning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi tashkiliy-iqtisodiy mexanizm ishlab chiqildi;

- oziq-ovqat ta’minoti jarayonlarini raqamlashtirish orqali budjet mablag‘laridan foydalanish samaradorligini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimi taklif etildi;

- ta’minot zanjiridagi xavflarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Tadqiqot natijalari oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarining asosiy qismi mahsulotlarni xarid qilish, transport xizmatlari, omborlarda saqlash va logistika jarayonlariga to‘g‘ri kelishini ko‘rsatdi. Ushbu yo‘nalishlarda zamonaviy boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ehtiyojni aniq prognozlash va strategik rejalashtirish ortiqcha zaxiralar hosil bo‘lishining oldini oladi hamda mahsulotlarning yaroqlilik muddati o‘tishi bilan bog‘liq yo‘qotishlarni kamaytiradi. Elektron davlat xaridlari tizimidan foydalanish esa xarid jarayonlarining shaffofligini ta’minlab, sog‘lom raqobatni kuchaytiradi va budjet mablag‘laridan samarali foydalanishga xizmat qiladi.

Shuningdek, ombor xo‘jaligida avtomatlashtirilgan hisob tizimlarini joriy etish, mahsulotlarning harakatini real vaqt rejimida monitoring qilish va logistika marshrutlarini optimallashtirish natijasida transport hamda saqlash xarajatlarini kamaytirish mumkinligi aniqlandi. Xalqaro tajriba tahlili ham raqamli logistika texnologiyalarini qo‘llash iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omili ekanligini tasdiqlaydi.

Ilmiy takliflar

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

- mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minotining yagona raqamli boshqaruv platformasini yaratish;

- logistika xarajatlarini baholash va nazorat qilishning integratsiyalashgan indikatorlar tizimini amaliyotga joriy etish;

- strategik oziq-ovqat zaxiralarini shakllantirish va yangilashning ilmiy asoslangan me’yorlarini ishlab chiqish;

- elektron davlat xaridlarida mahsulot sifati, logistika imkoniyatlari va yetkazib berish ishonchliligini baholash mezonlarini takomillashtirish;

- ombor xo‘jaligini to‘liq avtomatlashtirish hamda sun’iy intellekt asosida oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojni prognozlash tizimini joriy etish;

- mahalliy ishlab chiqaruvchilar bilan uzoq muddatli hamkorlikni rivojlantirish orqali transport xarajatlarini kamaytirish va ta’minot barqarorligini oshirish.

Xulosa

Tadqiqot natijalari mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minotini samarali tashkil etish davlat mudofaa salohiyatini mustahkamlash, harbiy xizmatchilarning xizmat faoliyati samaradorligini ta’minlash va budjet mablag‘laridan oqilona foydalanishda muhim

ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Oziq-ovqat ta’minoti xarajatlarini optimallashtirish logistika jarayonlarini takomillashtirish, strategik rejalashtirishni kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va davlat xaridlari tizimini yanada takomillashtirish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Taklif etilgan ilmiy yondashuv va amaliy tavsiyalar mudofaa tizimida oziq-ovqat ta’minoti samaradorligini oshirish, logistika xarajatlarini kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda ta’minot tizimining barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari mudofaa sohasida boshqaruv qarorlarini qabul qilishda, ilmiy izlanishlarni rivojlantirishda hamda logistika tizimini modernizatsiya qilishda amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023. – 80 b.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 22-apreldagi O‘RQ–684-son "Davlat xaridlari to‘g‘risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
3. O‘zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023. – 320 b.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. – Toshkent, 2023.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son "2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2022.
6. Chopra S., Meindl P. Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation. – 7th ed. – Harlow: Pearson, 2019. – 528 p.
7. Christopher M. Logistics and Supply Chain Management. – 5th ed. – Harlow: Pearson Education, 2016. – 328 p.
8. Bowersox D. J., Closs D. J., Cooper M. B. Supply Chain Logistics Management. – 4th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2019. – 672 p.
9. Ballou R. H. Business Logistics and Supply Chain Management. – 5th ed. – New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2004. – 789 p.
10. Lysons K., Farrington B. Procurement and Supply Chain Management. – 10th ed. – Harlow: Pearson Education, 2020. – 736 p.
11. Waters D. Logistics: An Introduction to Supply Chain Management. – 2nd ed. – London: Palgrave Macmillan, 2019. – 512 p.
12. Lambert D. M. Supply Chain Management: Processes, Partnerships, Performance. – 4th ed. – Jacksonville: Supply Chain Management Institute, 2014. – 431 p.
13. OECD. Government at a Glance 2023. – Paris: OECD Publishing, 2023.
14. World Bank. World Development Report 2024. – Washington, D.C.: World Bank, 2024.
15. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024. – Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024.
16. United Nations. The Sustainable Development Goals Report 2024. – New York: United Nations, 2024.
17. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. – New York: Free Press, 1985. – 592 p.
18. Kotler P., Keller K. L. Marketing Management. – 16th ed. – Harlow: Pearson Education, 2022. – 832 p.